

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**Актуальні питання кримінально-правової
кваліфікації, документування та
розслідування колабораціонізму**

**Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
21 липня 2022 року**

ОДЕСА
2022

УДК 343.1 : 343.985 : 343.57(477)

А 14

Оргкомітет конференції

Швець Д.В., ректор Одеського державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., доцент

Корнієнко М.В., проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор

Албул С.В., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності, к.ю.н., професор

Домброван Н.В., начальник відділу організації наукової роботи, к.ю.н.

Єгоров С.О., завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності, к.ю.н., доцент

Конопельський В.Я., завідувач кафедри кримінального права та кримінології, д.ю.н., професор

Кулик Л.М., доцент кафедри кримінального права та кримінології, к.ю.н., доцент

Лісніченко Д.В., доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н.

Мудрецька Г.В., доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н.

Тетерятник Г.К., завідувач кафедри кримінального процесу, д.ю.н., доцент

Чекмарьова І.М., професор кафедри кримінального права та кримінології, к.ю.н., доцент

Щурат Т.Г., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності, к.ю.н.

Статті друкуються в авторському варіанті.

Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей, які суттєво перевищували пропоновані обсяги

А 14 Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 21 липня 2022 р. Одеса: ОДУВС, 2022. – 116 с.

© ОДУВС, 2022

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кулик Л.М., доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
кандидат юридичних наук, доцент

24 лютого 2022 року без оголошення війни росія почала протиправне збройне вторгнення на територію України, що стало найбільшим викликом безпеці людства після Другої світової війни. Безпрецедентне порушення установлених правил міжнародного гуманітарного права, пов'язаних із порушенням законів та звичаїв війни, відповідальність за які передбачена XX розділом Особливої частини Кримінального кодексу – це не вичерпний перелік кримінально караних діянь, які поповнять кримінальне судочинство у найближчі часи.

З набранням чинності Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України про встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» 15 березня 2022 року Кримінальний кодекс України було доповнено новою статтею 111-1, якою встановлено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність.

До недавнього часу поняття колабораційної діяльності сприймалося лише в історичному та політичному контекстах. Так, Словник української мови, який було видано ще у минулому столітті, терміну «колаборант» взагалі не містить, а поняття «колабораціоніст» та «колабораціонізм» розкриває як: зрадник своєї батьківщини, що співпрацював з фашистськими загарбниками в окупованих ними країнах під час другої світової війни та зрадницьке співробітництво з фашистськими загарбниками в окупованих ними країнах під час другої світової війни відповідно [1 216].

Термін «колабораціонізм» походить від французького *collaboration* – «співробітництво», тому у донедавній політичній лексиці вживався з такими значеннями: у загальному тлумаченні як співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант, а у звуженому – співробітництво французів із німецькою владою у період окупації Франції у ході Другої світової війни. Враховуючи те, що у роки Другої світової війни колабораціонізм був явищем розповсюдженим – і мав місце практично в кожній окупованій країні, то розглядалася не лише добровільна співпраця французів, але і данців, норвежців, татар, білорусів, українців, росіян та інших народів з німцями за умов окупації останніми їхніх країн.

Дослідження колабораціонізму раніше не практикувалося в Україні, адже тема колабораціонізму довгий час відносилася до непатріотичних фактів радянської історії.

Проте, сучасні реалії поставили перед правовою спільнотою задачі щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, відмежування такої діяльності від державної зради та інших кримінальних правопорушень, тому є нагальна потреба у тлумаченні понять «колаборант», «колабораціоніст» та «колабораціонізм».

Аналіз джерел не надає можливості відмежувати поняття «колаборант» та «колабораціоніст», тому обидва адекватно сприймаються для характеристики суб'єкта колабораційної діяльності.

Колабораціонізм можна тлумачити як процес або діяльність. Тому, колабораціонізм – це співпраця громадян з ворогом для забезпечення інтересів ворога та заподіяння шкоди власній державі. При чому, вважаємо, що суб'єктом колабораційної діяльності можуть бути не тільки громадяни України, а інші особи, іноземці чи особи без громадянства, які проживають на території України і у час воєнного стану співпрацюють з агресором та заподіюють шкоду державі чи державності.

Мотиви колабораційної діяльності, на нашу думку, для кваліфікації значення не мають. Єдине виключення можуть складати випадки у яких буде доведене примушування до колабораційної діяльності, яке мало непереборну силу (загрозу життю колаборанта або його близьким родичам, за умови реальності такої загрози).

На нашу думку, колабораціонізм – це свідома добровільна співпраця населення або громадян держави з агресором в інтересах ворога-загарбника на шкоду державності чи державі або її союзників.

Новий склад кримінального правопорушення, передбаченого статтею 111-1 «Колабораційна діяльність», якою позначається співпраця громадян держави із ворогом для забезпечення інтересів ворога та заподіяння шкоди власній державі, роз'яснили у Координаційному центрі з надання правової допомоги. Конструктивно стаття поділяється на 8 частин, які справедливо окреслено як 7 форм діяння [2]/

Також виділяють типи колабораціонізму: воєнний – сприяння агресору шляхом служби у військових формуваннях, поліцейських та інших силових структурах; політичний та адміністративний – співробітництво в окупаційних органах влади; економічний – співробітництво у будь-якій галузі економіки; культурний (духовний) – співробітництво з окупантами в духовній сфері, що полягає у прославленні їхньої нації, запевненні у їх виключності та непереможності; побутовий – пов'язаний із встановленням дружніх відносин між окупантами та населенням.

Характеризуючи діяння, передбачені у ст. 111-1 слід зазначити наступне. У частині 1 передбачена відповідальність за публічне заперечення громадянами України збройної агресії проти України або окупації частини її території, а також публічні заклики до різних форм співпраці з агресором. Йдеться про вчинення цих дій саме публічно: на мітингах, зборах, у засобах масової інформації, в мережі інтернет, в соцмережах, у месенджерах тощо.

Тобто, публічним вважається поширення закликів або висловлювання заперечень, яке спрямоване на невизначене коло осіб. При цьому складно погодитися з думкою, що таке діяння характеризується злісністю. Вважаємо, що достатньо одного доведеного факту вищезазначених дій [3].

Колабораціонізмом вважається й публічний заклики до проведення незаконних виборів чи референдумів на тимчасово окупованій території.

Нова стаття Кримінального кодексу відносить до колабораціонізму і такі дії, як добровільне заняття різного роду посад у незаконних органах влади, які створені на тимчасово окупованих територіях, в тому числі, окупаційних адміністраціях держави-агресора, а також участь у діяльності цих організацій.

Також до таких дій відноситься добровільне заняття посад у створених державою-агресором судових або правоохоронних органах, як і добровільна участь у незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях держави-агресора та надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти України.

Ця стаття передбачає відповідальність за організацію та проведення заходів саме політичного характеру. Тобто, якщо перед тим ми говорили про публічні заклики, то тут мова йде про заходи політичного характеру. До них можна віднести: з'їзди, мітинги, демонстрації, конференції, «круглі столи» тощо для підтримки держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань. Так само колабораціонізмом вважатиметься підготовка та участь у таких заходах.

До такої діяльності можна віднести здійснення інформаційної діяльності в співпраці з державою-агресором або її окупаційною адміністрацією, яка спрямована на підтримку держави-агресора чи її органів або збройних формувань. І в тому числі, щодо уникнення нею відповідальності за таку агресію проти України. В цьому контексті можна говорити про відповідальність за здійснення пропаганди відповідного характеру.

Колабораційною діяльністю також вважається передача матеріальних ресурсів, іншої фінансової допомоги військовим держави-агресора, а також залученість до відповідної діяльності, в тому числі господарської взаємодії з державою-агресором тощо.

До колабораційної діяльності відноситься вчинення дій, прийняття рішень чи бездіяльності, що призвели до загибелі людей або настання тяжких наслідків, тут ідеться зокрема про дії чи рішення осіб, які перебувають на посадах у незаконних органах, створених державою-агресором. Саме за ці діяння передбачена найтяжча відповідальність [3].

Вважаємо, що ст. 111-1 необхідно доповнити такими кваліфікуючими ознаками, як:

1) участь у переслідуванні чи видачі окупаційній адміністрації держави-агресора воїнів АТО чи інформації про них та осіб, що проходять

службу у лавах Збройних Сил України, Національній гвардії України, Територіальній обороні, Національній поліції, Службі Безпеки України та інших правоохоронних, правозахисних та судових органах;

2) добровільне заняття посад у створених державою-агресором судових або правоохоронних органах особами, які займали особливо відповідальне становище або приймали присягу на вірність Україні.

Українська держава довела усьому світові свою політичну, ідеологічну та воєнну спроможність. Збройні Сили України, Національна гвардія України, Територіальна оборона, Національна поліція, інші силові відомства успішно знищують ворожі війська, поступово звільняючи тимчасово окуповані території. Контрдиверсійну діяльність здійснює Служба Безпеки України та сили розвідки й контррозвідки. Широкого масштабу набуває партизанський рух на тимчасово окупованих територіях. В основі вищезазначеного є громадянська позиція пересічної людини і чим вона міцніша, чим більше сподівань на виявлення фактів колабораціонізму, на підставі яких уповноваженні органи зможуть якісно кваліфікувати такі прояви та доказати вину зрадників-колаборантів.

Література

1. Словник української мови: [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 4 : І-М / ред. тому: А. А. Бурячок, П. П. Доценко. – 1973. – 840 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001607>

2 Колабораційна діяльність: 7 форм нового злочину. *Закон і Бізнес*. <https://zib.com.ua/ua/150944.html>

3. Юридична газета online. Всеукраїнське професійне юридичне видання. 13.04.2022. URL: <https://yur-gazeta.com/>

Єгоров С. О. ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ.	41
Засць О. М. ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕФІНІЦІ КОЛАБОРАЦІЯ.....	45
Колб О. Г. ПРО ДЕЯКІ ДЕТЕРМІНАНТИ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ФОРМУВАННЯМ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УКРАЇНІ.....	46
Конопельський В.Я. КРИМІНОГЕННА ДЕТЕРМІНАЦІЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УКРАЇНІ.....	49
Копотун І. М., Рудик М. М. НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ...	51
Кулик Л.М. ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	55
Маланич М. М СУЧАСНИЙ СТАН ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ КОЛАБОРАЦІОНІЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	58
Мальгіна А. С. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ УЧАСТІ У ТЕРОРИСТИЧНІЙ ГРУПІ ЧИ ТЕРОРИСТИЧНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	61
Марченко О.А. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ	65
Мицька О. І. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПЕНАЛІЗАЦІЇ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	68
Мовчан Р.О. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА НОВЕЛА ПРО КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ПРАВОТВОРЧІ ТА ПРАВОЗАСТОСОВНІ ПРОБЛЕМИ	70
Мудрецька Г. В. КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ.	74
Мудрецький Р. В. ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	76